

Vår histories begynnelse eller punktum

Taler

Jonas Lie d.y.

Dato

20 oktober 1940

Sted

NRK radio

- 1 Det er sjelden en anonym brevskriver utretter noe, men en slik sendte mig for en
tid tilbake et brev som jeg blev opriktig taknemlig for. Han foreslår ironisk at jeg
redegjør i Kringkastingen for mine grunner til å gå inn i det nye riksstyre som
blev dannet den 25. september, all den stund jeg ikke gikk inn i den regjering
5 som blev dannet den 9. april.

- Opriktig talt hadde jeg allikevel tenkt å gjøre dette, men døgnet har dessverre
bare 24 timer. Allikevel gav den anonyme dames eller herres opfordring mig det
nødvendige puff fremover, og jeg griper med glede anledningen til å tale rent ut
10 av posen.

- La oss med en gang være på det rene med en ting: Ingen av oss som har påtatt
oss ledelsen av departementene har gjort dette for vår fornøielses skyld. Vi er
fullt klar over vårt ansvar og vår vanskelige opgave. Det vilde være meget lettere
15 å trekke sig tilbake og ikke utsette sig for all den misforståelse som det
uundgåelig fører med sig. Og dermed skal jeg komme tilbake til mine grunner
og opfylle brevskriverens forventninger.

- Jeg befant mig den 9. april ved vår ytterste grense i nord, nærmere bestemt
20 Kirkenes. Det var ikke så lett å følge med i alt som skjedde, men gjennom
Kringkastingen var jeg i hvert fall så noenlunde klar over enkelte ting. Jeg visste
f.eks. at engelske jagere den 16. februar var løpet inn i Jøssingfjord, hadde
beskutt og kapret «Altmark» midt for nesen på en norsk torpedobåt, men jeg
visste ikke at regjeringen var den som hadde gitt norske marinemyndigheter
25 ordre til å beregne Chancen og telle fiendene før de skred inn og gjorde sin plikt.

Det har ellers ikke vært nordmenns skikk.

Jeg visste at vi i februar hadde sluttet en handelsavtale med England om at

malmeksport uhindret skulde tillates gjennom norsk territorialfarvann og at England en knapp måned senere sendte sin note av 6. april og forlangte det samme territorium sperret og meddelte at de selv vilde ta sig av dette.

- 35 Jeg trodde å vite at det norske folk med 99 procent gikk inn for en absolutt og lojal nøytralitet.

Det var det eneste som kunde forhindre vår deltagelse i en krig som vi ikke var forberedt på. Jeg syntes regjeringens optreden hadde vært svak og vaklende i
40 «Altmarkaffæren», men jeg var sikker på at det norske statsstyre tross svakhet og sympatier og antipatier stod på trygg norsk grunn og ikke spilte under dekke med noen fremmed stat.

Dette var mine forutsetninger den gang jeg dementerte meddelelsen om at jeg
45 var opført som medlem av 9. april-regjeringen, hvortil kom at jeg ikke hadde mottatt noen henvendelse om å delta i denne regjering og altså heller ikke hadde erklært mig villig til det. At jeg ingen henvendelse hadde fått, har jeg siden fått vite skyldtes misforståelser som her ikke interesserer. Mitt standpunkt var i hvert fall på disse premisser klart. Jeg var offiser og fulgte min mobiliseringsordre.

50 Jeg skal ikke komme inn på det bedrøvelige kapittel i Gudbrandsdalen med de såkalte allierte, som kom for å redde Norge. «We shall clean them out for you!» sa en engelsk offiser nedlatende til mig, og kunde samtidig fortelle fra engelsk radio at nu hadde franskmennene tatt Trondheim og engelskmennene
55 Stavanger, Lillehammer og Hamar. Dette var 3 dager før deres tilbaketog over hals og hode fra Åndalsnes. For mitt vedkommende sluttet felttoget med at jeg blev fanget ved Lesjaskog 17 timer efter at engelskmennene hadde tatt ekstratog fra Dombås, latt oss i stikken og edelmodig overlatt til norske tropper å sikre deres tilbaketog.

60 Jeg nevnte hvad jeg hadde vært klar over der oppe i Kirkenes, men hvad jeg ikke var klar over, hvad som fylte mig og mange med dyp forundring var en rekke tiltak -- eller skal vi heller si manglende tiltak -- fra den daværende regjerings side. La oss gå ut fra at den ikke hadde lest aviser, la gå, men fredag den 5. april fikk
65 regjeringen i hvert fall bevislig en advarsel fra pålidelig hold om at noe var i gjære. Den mobiliserte ikke. Hvad var grunnen?

Den mobiliserte heller ikke den 7. og 8. april da engelske krigsskib la ut miner på

70 vårt territorium. Ja ikke engang i løpet av natten til 9. april gav den ordre om mobilisering.

Koht blev på jernbaneperrongen stoppet av NTB og svarte en passant at man hadde besluttet almindelig mobilisering. Men den formelle ordre uteblev. Den
75 blev ikke utsendt gjennom avisene og ikke utsendt i Kringkastingen. Derimot skulde det -- merkelig nok -- mobiliseres pr. brev.

Hvad kunde grunnen være?

80 Så evneløse var de da ikke at alt dette kan skyldes bare og blanke tilfeldigheter. Men ikke nok med at de ikke mobiliserte. Få dager i forveien blev besetningen på våre kystbefestninger avløst med uøvet mannskap som dårlig kunde betjene kanonene, og store deler av vårt nøytralitetsvern dimittert, et gardekompani så sent som den 8. april -- åttende april.

85 Og det verste og mest uforklarlige, det store og merkelige spørsmålstegn i disse prekære dagene var at miner ikke blev lagt ut. Dette var selvsagt et rent militært anliggende, men regjeringen forbeholdt sig selv å treffe bestemmelsen om når miner skulde legges ut. Den forandret det m.a.o. fra å være et militært til å bli et
90 politisk spørsmål. Hvad lå bak dette?

«Regjeringen hadde ikke hatt tid til å konferere om grunnen» har oberst Ljungberg erklært. Så sent som den 8. april om kvelden spurte i hvert fall de militære myndigheter om ikke miner skulde legges ut, men de fikk nei til svar.
95 Chefene for 4 mineleggere som på egen hånd hadde gitt ordre om å fyre op under kjelene blev irettesatt for sitt sløseri. Slik var det i Oslofjorden, slik i Kristiansand og Bergen. Om Trøndelag skriver oberst Getz i sin bok «Felttoget i Trøndelag» at Agdenes av ham ukjente grunner ikke skulde forsvares under denne krig.

100 Altså regjeringen traff ikke bare ingen positive tiltak, men den traff endog negative. Vi skulde ikke sette inn de forsvarsmidler vi hadde. Våre havner skulde være åpne. I hvert fall for den ene part.

105 Jeg står inne for de ting jeg her har nevnt. De beror ikke på rykter og forlydender som hviskes mann og mann imellem. Jeg har konferert om hvert enkelt punkt med offiserer som har hatt kjennskap til dem. De har bekreftet dem. Jeg sitter

110 også inne med en rekke opplysninger som peker i samme retning, men har utelatt dem her fordi offiserene sa mig at de visstnok var riktige, men foreløbig ikke kunde ansees som bevist. Men det forekommer mig å være nok som det er.

115 Mine damer og herrer! Dere sitter rundt om, og tusener av dere kjenner til de forskjellige ting jeg her har nevnt hver især. Men dere må da ha grublet over hvad alt dette kan bety, og hvad som ligger bak disse ting, for bare tankeløshet, skjodesløshet og dumhet kan det da ikke være.

Det må da ha ligget en hensikt bak dette at våre havner skulde ligge åpne.

120 Og det må ha ligget en hensikt bak at fyrbelysningen blev slukket sydover i landet --fra Hvaler til Stat --altså på fronten mot Tyskland blev fyrene slukket --men mot vest --fra Stat og nordover --på fronten mot England -- der lyste de

125 Vi behøver ikke mere å være i tvil om denne hensikt. Chamberlain oplyste om den i sin tale den 2. mai, og forklarte åpent at aksjonen mot Norge en måned i forveien var blitt forberedt fra vestmaktenes side. Vi skulde med.

130 Området rundt Tyskland skulde lukkes, så blokaden kunde bli effektiv. Krigen skulde overføres til fastlandet, til Skandinavia. At man samtidig sørget for en diplomatisk forberedelse av denne aksjon er innlysende, så meget mere som man regnet med nordmennenes velkjente sympati for vestmaktene, hvor misforstått denne sympati enn kunde være. Forhandlingsprotokollen fra regjeringens møte den 2. mars 1940 gir en pekepinn. Da Koht blev spurt om hvorledes Norge vilde stille sig hvis engelskmennene forlangte gjennommarsj, og de ikke respekterte et
135 norsk avslag, svarte han ifølge daværende statsråd Hjelmtveidts referat: «Vi må i hvert fall sørge for at vi ikke kommer med på feil side.»

Denne regjering som altså vilde sørge for at vi ikke kom med på «feil» side, og som visste om de engelsk-franske hensikter, traff i denne prekære tid, da all
140 verdens aviser inneholdt opplysninger om de engelsk-franske hensikter efter «Altmark-affæren» og efter at engelske og franske krigsskib hadde lagt minefelter på norsk sjøområde, overhodet ingen forsvarstiltak, men sørget tvertimot for å svekke det lille vi hadde. Vi skulde med på den «riktige» siden, men hensikten var at Nygaardsvolds regjering efterpå kunde slå sig på brystet og
145 si at på grunn av de og de militære forhold som dessverre forelå akkurat i øieblikket, og som den selv var ansvarlig for, -- men det skulde ikke sies --kunde

Norge ikke sette sig til motverge, miner var dessverre ikke utlagt, og vi hadde ikke mobilisert, våre kystbefestningers mannskaper var uøvet, kort sagt, et
150 avrustet land stillet sig under vestmaktenes beskyttelse. Ingen annen forklaring er mulig, og der satt de og ventet med klokken i hånden og med bevisstheten om at britiske tropper den 6. april var underveis.

Vi kan bevise dette.

155

Høiere engelske officerer i Gudbrandsdalen uttalte positivt at transportskib med engelske tropper den 6. april var underveis mot Norge, men da de fikk melding om at den tyske flåte gikk ut, vendte de tilbake til engelske havner, hvor de blev omlastet ombord i krigsskib. Altså en full bekreftelse på Chamberlains
160 uforbeholdne erklæring av 2. mai.

Hvis vi først er enige om at 99 procent av det norske folk opriktig ønsket en ubetinget nøytralitet, så må vi også kunne enes om at en regjering som optrer på denne måten, begår et underfundig landsforræderi mot folket. Så meget mere
165 som den konsekvent hadde fulgt det brukne geværs linje og i ånd og sannhet innrettet sig efter stortingsmann Celius' herlige ord i Nils Kjærs udødelige komedie «Det lykkelige valg», da hustruen Lavinia til hans store forbløffelse har slått ham ut som stortingsmann, og han i sin skuffelse som gammel korridorpolitikker gir henne gode råd for hennes politiske fremtid:

170

«Hvis du kommer i militærkomitéen, Lavinia, så hold dig til Avlangrud, kirkesanger Avlangrud, Lavinia, i alle vitale arméspørsmål. Husk at det gjelder å gjøre det norske forsvar til den demokratiske mellemting av det rene ingenting og næsten noget.»

175

Mere treffende kan det ikke sies og sies forgjeves. Spørsmålet blir: er vi forpliktet til å følge en slik regjering av det brukne geværs menn på veien mot landets undergang, selv om den skiltet med en «forutseende» utenriksledelse. Tenk Dem situasjonen, hvis engelskmennene var kommet først, og tyskerne hadde
180 bombet våre byer og våre havner inntil de hadde fått dem ut igjen. For ingen som har hatt den utrolige og merkelige opplevelse å se de herrer engelskmenn i aksjon her i landet er i tvil om at de var kommet ut igjen. Men isåfall hadde de efterlatt et land knust av bomber og krigens herjinger. Men vi som ikke kunde tenke oss muligheten av dette grenseløse dobbeltspill, fordi vi ikke var klar over
185 tingene, vi rykket ut, men mange av oss gjorde det med sammenbitte tenner. En

enkelt mann gjorde det ikke, og ingen av oss kan nekte at det var han som fikk rett i sin bedømmelse, at det var han som så klarere enn vi andre.

190 Så trådte som alle vet 9. april-regjeringen tilbake, men Londonmennene de vilde fortsette allikevel --efter Åndalsnes -- efter Namsos -- efter Narvik. De suspenderte sig selv og rømte landet og lot oss tilbake. Forhandlingenes møisommelige tid begynte, mens Nasjonal Samling holdt sig i bakgrunnen. For mitt vedkommende svevet jeg i den illusjon at et kompromiss måtte kunne være
195 mulig. Alle nasjonalt innstillede nordmenn måtte da kunne gå sammen når det gjaldt landets livsviktige interesser og dets selvstendighet. Men man vet hvordan det gikk. Våre uforbederlige politikere kunde ikke dy sig. Korridorpolitikerne gjenoplevet et siste kort døgnflueliv og boltret sig i gammel stil. 9. april lå et stykke tilbake, og de trodde at tiden nu var inne til å gjenopta den tradisjonelle politiske hestehandel. I og for sig en vidunderlig komedie og fullt på høide med
200 «Det lykkelige valg», hvis det ikke hadde været så alvorlig for landets fremtid.

Den 17. september var en svart dag for mange av oss som var mere eller mindre innviet eller som ihvertfall hadde en anelse om tingenes tilstand. Denne dag
205 brast forhandlingene. Først kunde og vilde jeg ikke tro på dette rykte. Var det mulig at det fantes nordmenn som var født i dette landet, og som hørte landet og skogen og sjøen til, som på grunn av små døgns spørsmål virkelig kunde selge landets frihet og selvstendighet for å opnå en rett linser?

210 De store spørsmål hadde de jo gitt efter i. Men dessverre var det en kjensgjerning. Hvad vilde nu landets skjebne bli? Det var tunge dager i stummende mørke, bare et ørlite håb kunde skjernes som en svak lysstripe. Det var endnu en mulighet for at denne enkelte mannen som hadde vært æreskjeldt i alle år, kunde utvirke at landets selvstendighet blev reddet, men det var den
215 eneste mulighet.

I disse dager besluttet jeg mig til å gå helt og fullt inn for denne ene og siste mulighet, og det er hos mig ikke en skygge av tvil om at det er riktig og at det er hver nordmanns plikt.

220

«Stå sammen», heter det så smukt, og de gamle partiene -- de som før hadde forsømt alt, båret det brukne gevær og hånet flagg og fedreland og i en årrekke stemt mot kongens appanasje eller i hvert fall samarbeidet intimt med disse folk -- de tok nu plutselig patent på fedrelandet, de var med ett blitt så skjønt enige

om å stå sammen, bare fortiden fikk hvile. Vi har alle vår del av skylden, het det, bare la oss få fortsette, ellers kan det være det samme med det hele.

230 Men det er ikke det samme med det hele! Norge har bestått i mere enn 1000 år, og det skal fortsette å bestå, uansett om enkelte nordmenn, villedte flokker, oldingpartier og internasjonale bevegelser liker den mannen som skjebnen sendte oss i en stor stund eller de ikke liker ham. En ny, frisk vind blåser nu over landet, og den skal og må seire så sant vi vil at Norge skal bestå som et fritt og suverent rike. Det er vår eneste vei, og det er en god vei, en vei i pakt med
235 fremtiden og også med fortidens urnorske tradisjoner.

Vi vender tilbake til oss selv!

240 En ting må jeg til slutt si til alle dere som vil Norges beste.

Det haster.

Så sterkt jeg kan, så alvorlig jeg kan, så innstendig jeg kan, appellerer jeg til hver enkelt. Dette er vår siste chance. Det er en meget alvorlig tid i Norges historie
245 --en begynnelse eller et punktum! Hverken mer eller mindre!

Jeg kan forstå at mange idag fremdeles teller på knappene og betenker sig skjønt de er enige med Nasjonal Samling og bevegelsens program. De liker ikke å komme nu da bevegelsen har seiret, de er redd for at det skal se ut som om de
250 kommer for egen vinnings skyld og de er redd for hvad folk skal si om dem. Men dere som tenker slik, får da også yde et offer, et lite, personlig offer når det gjelder landets fremtid. Den støiten får dere være rakryggede nok til å ta. Når det er landet det gjelder.

255 La Ibsens ord engang for alle ha tapt sin gyldighet!

«Tenke det, mene det, ville det med men gjøre det, nei, det skjønner jeg ikke!»

260 Gjør det nordmenn!

Og gjør det straks!

265 **Kilde**
Jonas Lie: Det gjelder nu vår histories begynnelse eller punktum. NS Propagandaavdeling: Oplysningsskrift 108. Oslo 1940

Emner
Nasjonal Samling

270 **URI**
<https://www.virksommeord.no/tale/var-histories-begynnelse-eller-punktum>

275

280

285

290

295

300